

24.11.2023

Група Е-1

Мегаєй А.В.

Основи філософських знань

Урок № 26

Тема: Філософська система і діалектика Г. Гегеля

Хід уроку:

Георг Вільгельм Фрідріх Гегель (1770 – 1831) – один з найвидатніших німецьких філософів, чільний представник німецької класичної філософії, об'єктивний ідеаліст.

Філософія Гегеля – вершина німецького класичного ідеалізму кінця XVIII – початку XIX століття.

За основу усіх явищ природи і суспільства Гегель приймав духовне першоначало. Він називав його «світовим духом», «абсолютною ідеєю», «світовим розумом». «Абсолютна ідея» - об'єктивна, ні від кого і ні від чого незалежна, реально існуюча і внутрішньо суперечлива. Вона є основою гегелівської системи об'єктивного ідеалізму.

Сутність гегелівської філософської системи. «Абсолютна ідея», маючи свій імпульс розвитку, оскільки вона внутрішньо суперечлива, у своєму русі проходить три етапи:

1. розвиток цієї ідеї на першому етапі своє власне багатство, створюючи свої поняття, категорії. Гегель цей процес з'ясував у своїй праці «Наука логіки»;

2. ідея завдяки своїй суперечливості переходить у своє інше буття, у свою протилежність, якою є матеріальна річ – природа. Гегель розглядає це у своїй праці «Філософія природи»;

3. на третьому етапі розвиток ідеї завершується повним збігом (тотожністю) самої ідеї і світу або, за висловом Гегеля, «абсолютним знанням». Лише на цьому етапі «абсолютна ідея», як «абсолютне знання», знову повертається до своїх джерел і пізнає саму себе, свій розвиток. Процес розвитку «абсолютної ідеї» завершується. Це з'ясовується Гегелем у праці «Філософія духу». Схематично це можна відобразити таким чином: «абсолютна ідея» - природа – абсолютне знання (філософія).

Найбільш змістовним етапом розвитку абсолютної ідеї є початковий її етап, де Гегель розглядає власне багатство самої цієї ідеї. Цим багатством є:

► вчення про буття, де Гегель вперше обґрунтовує ним створений один з основних законів діалектики – закон взаємного переходу кількісних змін у якісні – і визначає ті категорії (поняття), які цей закон конкретизують – кількість, якість, становлення, міра, перехід, визначеність, стрибок;

► вчення про сутність, де Гегель зосереджує свою увагу на суперечливості буття, як першооснови будь-якого руху, будь-якої життєвості і яка міститься у самих речах і явищах, іманентно їм притаманна. «Принцип усілякого саморуху, - писав Гегель, - є не чимось іншим, як зображенням суперечності». У своєму вченні про сутність Гегель підходить до розуміння одного з фундаментальних принципів діалектики – принципу суперечності, його всезагальності. Він визначає його як закон мислення – закон єдності та боротьби протилежностей, конкретизує його рядом категорій: протилежність, відмінність, суперечність, єдність (тотожність), боротьба, взаємодія, позитивне, заперечувальне, різниця тощо.

Розробка Гегелем вчення про суперечливість всього, що нас оточує, - найвище досягнення світової філософії XIX століття, надбання високої гуманітарної культури, результат проникнення мислення людини у фундаментальну, глибинну сутність всіх речей і явищ дійсності.

► Вчення про поняття. На цьому етапі абсолютна ідея збагачується новим змістом, утворюючи поняття логіки. Гегель розглядає поняття загального, особливого й одиничного, їх суперечливість.

Поняття особливого «знімає» у собі одиничне і, таким чином, є його першим запереченням. Поняття «зняття» у Гегеля означає одночасно і знищення, і утримання. Згідно з цим вища категорія «знищує» у процесі свого руху те, що є в нижчій, але зберігає у собі все позитивне, що міститься у попередній категорії, але в переробленому, «знятому» вигляді.

Далі. Поняття загального у свою чергу включає в себе особливе, тобто «знімає» його, і тому є його другим запереченням. Отже, рух думки йде таким шляхом: одиничне – особливе (перше заперечення одиничного) – загальне (друге заперечення особливого). Тут Гегель підходить до розкриття сутності своєї знаменитої тріади: тезис, антитезис і синтез або заперечення заперечення. Це не що інше, як геніальна здогадка філософа про важливий загальний закон діалектики – закон заперечення заперечення.

Величезною заслугою Гегеля є розробка ним діалектичного методу дослідження, котрий за своїм змістом включає в себе закони і принципи діалектичної логіки, закони мислення. За Гегелем, цей метод тотожний діалектиці. А це означає, що діалектичний метод передбачає розгляд усіх явищ через призму їх суперечливості; зв'язку з іншими явищами; плинності категорій; якісних перетворень; утримання, «зняття» старого у новому тощо.

До заслуг гегелівської філософії слід віднести також змістовну розробку категорій діалектики, розкриття їх сутності та особливостей. Це низка таких категорій, як форма і зміст, сутність і явище, можливість і дійсність, необхідність і випадковість, причина і наслідок, частина і ціле і т.д. Гегель показав, що категорії діалектики є рухливими, змінними, плинними, як наслідок плинності тих речей, які вони відображають. Гегель піддав критиці дуалізм Канта, його сумніви стосовно можливості пізнання сутності речей; він був переконаний, що «у затаєній і замкнутій сутності Всесвіту немає сили, котра змогла б протистояти дерзанню пізнання; вона повинна розкритися перед ним, показати йому свої багатства і свої глибини ...»

Гегель розробив і застосував такий важливий метод наукового дослідження, як сходження від абстрактного до конкретного. Вся його філософська система є ілюстрацією цього методу – від загальної, абстрактної «абсолютної ідеї» до філософії з її конкретним багатством понять, категорій і принципів.

Грунтовною і глибокою є гегелівська концепція філософії історії. Виходячи із взаємовідношення суб'єкта й об'єкта, історика та предмета його дослідження, Гегель історичну літературу поділяв на три види:

1. першопочаткову;
2. рефлексивну;
3. філософську.

Першопочаткова історія – це відношення одночасності в тому значенні, що сам дослідник знайомий із своїм предметом безпосередньо. Це вихідна історична форма. Дух автора і дух подій, про які він пише, є тотожними. Автор не користується рефлексією, оскільки сам відтворює події вочевидь. Рефлексивна (відображувальна) історія – це коли автор живе в один час, а досліджує інший. «Рефлексивний» черпає свій матеріал з першопочаткової історії. Він може ненароком спотворити дух тієї епохи, про яку пише. Рефлексивна історія несе в собі можливість антиісторизму, несвідомого перекручення історичної правди.

Гегель ставить, таким чином, дуже важливе питання історичного пізнання, а саме: як із сучасності проникнути у давнину, як відтворити дух епохи, яка зникла, коли дослідник належить до зовсім іншої епохи.

Філософська історія, за Гегелем, повинна бути такою, якою вона є: історичною, емпіричною - такою, яка не допускає апіорних вигадок. Філософська історія займається не окремими ситуаціями, а їх узагальненням, проникає в ціле – прослідковує загальні закономірності його розвитку.

Вся історія людства, за Гегелем, є прогресом в усвідомленні свободи і її об'єктивзації у політико-правових формах та інститутах. Всесвітня історія – це прогрес у розвитку й усвідомленні свободи. Філософ приходить до фундаментального історичного висновку, що всесвітньо-історичний процес здійснюється з необхідністю, що історія розвивається закономірно.

Разом з цими здобутками гегелівської філософії необхідно відзначити і її негативні сторони.

1. Філософська система Гегеля і його діалектика, діалектичний метод, не узгоджувалися між собою. З одного боку, Гегель вважав свою систему завершеною, остаточною, незмінною. З іншого ж боку, його діалектичний метод вимагав зміни, руху, розвитку, які, з точки зору діалектики, є найзагальнішими принципами буття. Тому основною суперечністю гегелівського філософського вчення була суперечність між його консервативною, незмінною системою і його ж діалектичним методом.

2. Діалектика як метод, на думку Гегеля, може бути зустосована лише для усвідомлення, аналізу тільки минулого. А не теперішнього і майбутнього. Можна так сказати: посада зобов'язувала. Гегель був офіційним пруським філософом. Він став на шлях відвертої апологетики реакційної пруської монархії Фрідріха-Вільгельма III, вважаючи її «найдосконалішою формою держави», вищим виявленням і втіленням «абсолютного духу». Тому і не бажав Гегель застосовувати свою діалектику для аналізу німецької дійсності, оскільки це таїло небезпеку для стабільності самої пруської реакційної державної системи.

3. Хибною в самій основі є «абсолютна ідея» Гегеля, яка нібито породжує із самої себе весь предметний світ. Це – відродження на вищій основі об'єктивного ідеалізму Платона, його «теорії ідей», безпідставність якої показав ще Аристотель.

4. Однією з негативних рис суспільних поглядів Гегеля є його націоналізм, зверхнє ставлення до інших народів, відмова їм у цивілізованому розвитку. Гегель лише німців вважав носієм абсолютного духу, «історичним народом». Духи ж інших народів – «безправні».

Безумовно, це негативні моменти у філософському вченні Гегеля, однак, попри все це, Гегель зробив великий внесок у розвиток філософії, мав енциклопедичну вченість і там, де він брався за справу, там його поява була епохальною. Гегель геніально вгадав діалектику речей у діалектиці понять.

Одним із серйозних і непримиренних супротивників філософського вчення Гегеля був Людвіг Фейєрбах.

**Виконані завдання відправте мені на електронну пошту anastasiamegei@ukr.net.
У темі листа вказати ПІБ, номер групи, номер уроку і дату**